

WERK IS GEEN OPLOSSING

Marguerite van den Berg

A
U
P

Werk is geen oplossing

Werk is geen oplossing

Marguerite van den Berg

Amsterdam University Press

Ontwerp omslag: Suzan Beijer

Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 94 6372 517 0

e-ISBN 978 90 4855 566 6

NUR 906

© M. van den Berg / Amsterdam University Press B.V., Amsterdam 2021

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoudsopgave

Dankwoord	9
-----------	---

Deel 1 Werk is onbetrouwbaar

1. Iedereen is moe. Niemand heeft tijd	15
2. Werk geeft geen zekerheid	33
3. Werk emancipeert niet	53

Deel 2 Onzekerheid voelen

4. Plooibaar: voortdurend aanpassen	77
5. Optimistisch en hoopvol	85
6. Onvolwassen: wachten op het begin	93
7. Onrustig: altijd stand-by	99
8. Uitgeput	109

Deel 3 Hoe we kunnen beginnen het anders te doen

9. Weigeren, staken en stelen	119
10. Delen: leren van de commons	141
11 5 dingen die je nu alvast kunt doen	161

Tips voor verder lezen	166
Noten	167
Bibliografie	177
Index	185

Worked everyday of my life
Thought I had some guarantees
That's what I thought
At least that's what I thought
Tracy Chapman, 'Subcity'

How you make excuses for billionaires,
you broke on the bus?
Noname, 'Rainforest'

These things we do to keep the flame burnin'
And write our fire in the sky
Another day to see the wheel turnin'
Another avenue to try
Bonnie Raitt, 'Luck of the draw'

Ik stelde me voor hoe u en ik, telkens als iemand zegt *zo is het en zo blijft het*, [...] op hetzelfde moment achterover zouden vallen en beginnen te lachen. We hadden in mijn verbeelding een fijnzinnige choreografie van vallen en lachen en natuurlijk moesten we vaak vallen en lachen.
Heike Geißler, Seizoenarbeid

I am trying to curb my cultivated individualism, which seemed for years so sweet. It was my own song in my own world and, of course, it may not be useful in the hard time to come.
Grace Paley, 'The Story Hearer' in Later the Same Day

Alors on danse
Stromae, 'Alors On Danse'

Dankwoord

Dit boek was al een poosje in de maak, maar ik kon pas het echt gaan schrijven dankzij een fellowship bij het Netherlands Institute for Advanced Study in Amsterdam. Dank voor die genereuze gelegenheid. Veel dank ben ik ook verschuldigd aan Het Nieuwe Instituut in Rotterdam, waar ik in 2019 te gast was in het onderzoeksteam onder leiding van Marina Otero Verzier in het kader van hun programma *Burn-Out*, waar ik ook met Katia Truijten optrok. Veel van waar we samen aan werkten komt terug in dit boek.

Het begon met een serie columns en artikelen, die ik vanaf 2017 schreef voor *Sociale Vraagstukken*, een kans waarvoor ik hoofdredacteur Marcel Ham zeer dankbaar ben. Enkele van de columns komen in bewerkte vorm terug in dit boek.

Dank aan de mensen die ik voor verschillende onderzoeken over werk en onzekerheid sprak, onder wie de mensen bij Dress for Success Rotterdam en de mensen die deelnamen aan de garderobestudie. Jullie lieten mij toe in zeer kwetsbare momenten. Ik heb veel van onze gesprekken geleerd en hoop dat ik jullie verhalen eer aan doe in dit boek.

Dank aan de getalenteerde onderzoekers en jonge intellectuelen met wie ik de afgelopen jaren samenwerkte en van wie ik mocht leren, onder wie Josien Arts, Tara Fiorito, Tania Huijben, Massilia Ourabah en Laura Vonk.

Ik sprak vaak over de thema's in dit boek met vrienden en collega's. De volgende reeks namen is niet uitputtend, maar in ieder geval wil ik daarvoor bedanken: Jess Bier, Sarah Bracke, Margriet van Heesch, Claartje ter Hoeven, Friso van Houdt, Marije van der Meij, Paul Mepschen, Irene van Oorschot, Rogier van Reekum, Khadija Serghini en Olga Sezneva. Daar horen ook mijn lieve zussen bij. Dankjewel Adeline en dankjewel Milena, voor het meelesen en meeleven.

Bijzonder dankbaar ben ik Lisette Olsthoorn, die meelas met het boek en wiens inzichten een weg vonden naar de tekst, maar

van wie ik ook al voor het schrijven veel geleerd had door haar werk over kwetsbaarheid en werk.

Dat dit boek nu en in deze vorm verschijnt is de verdienste van Annelies van der Meij, die als uitgever bij Amsterdam University Press mij begin 2021 vroeg of ik niet aan een boek werkte. Zij geloofde vanaf het begin in het project en begeleidde het boek met veel inzicht, waarvoor ik haar heel dankbaar ben.

Dank aan de studenten die ik ontmoette aan de Universiteit van Amsterdam. Van jullie vastberadenheid om de wereld te veranderen en jullie gespannen blik op een werkzame toekomst heb ik veel geleerd. Bijzonder dankbaar ben ik Paula Stein die mij als student-assistent in de laatste fasen van het schrijven bijstond.

Dank aan de schoonmakers van de kantoren waar ik werkte, de technische diensten, de ICT-helpdesks, de medewerkers van de buitenschoolse opvang van mijn kinderen, aan hun leerkrachten, pizzabakkers en de talloze anderen die het mogelijk maakten dat ik aan dit boek kon werken.

Alles kan alleen maar omdat Willem, Daniel en Ella er zijn. Willem: dankjewel voor onze gesprekken, je humor en relativeringsvermogen. Daniel en Ella: jullie zijn de leukste kinderen. 'Dat weet ik allang,' zegt Ella dan.

Ik draag dit boek op aan mijn vrienden en vriendinnen, die moe zijn en geen tijd hebben. Wat fijn dat we elkaar toch steeds weten te vinden.

Marguerite van den Berg

Voor mijn vrienden die moe zijn, en geen tijd hebben.

Deel 1

Werk is onbetrouwbaar

1. Iedereen is moe. Niemand heeft tijd

Altijd beschikbaar zijn voor werk, maar nooit zeker zijn van je uren. Ziek zijn, maar je niet ziek melden. Een nieuw project beginnen zonder te weten of er tijd en geld voor is. Erachter komen dat er eigenlijk geen tijd en geld is en daarom half werk leveren en je daar dan rot over voelen. Yoga proberen op een vrije avond om eindelijk van die stijve schouders af te komen, die te lang werken op een laptop veroorzaakt. Social media juttten om *'in touch'* te zijn met 'wat er speelt' en waar nieuwe kansen zich voordoen. Afhankelijk zijn van ratings voor een volgende klus. Op het werk merken dat er wordt verwacht dat je meer doet, terwijl de school van de kinderen ook verwacht dat je er bent voor luizencontroles, een jaarlijkse schoonmaak, een thuisschooldag, een sportdag. Geloven dat werk je gelukkig gaat maken. Eten bij je ouders, omdat een opdrachtgever niet op tijd heeft betaald, je als zzp'er werkt en je al maximaal rood staat.¹ Wachten op betalingen. Wachten op een nieuwe kans. Cadeaubonnen voor een kledingwinkel vragen voor je verjaardag, zodat je nieuwe zwarte broeken kunt kopen voor je o urenbaan in een café. Proberen te werken op een flexwerkplek, hoofdpijn krijgen, doorwerken. Geen kans zien om midden in een pandemie minder te werken. Altijd moe zijn. Altijd te weinig tijd hebben.

Waarom pikken we dat?

Niet iedereen deelt precies deze ervaringen. Ikzelf deel sommige, andere niet. Niet iedereen is even kwetsbaar en onzeker. Wel is (bijna) iedereen die ik ken moe. Ook heeft (bijna) iedereen haast en niemand tijd. We zijn gedurende de laatste decennia steeds meer betaald gaan werken. We hebben steeds minder vrije tijd tot onze beschikking door toegenomen arbeidsparticipatie, met